

Jolanta Sala, Halina Tańska

Procesy integracji w gospodarce sieciowej

Ekonomiczne Problemy Usług nr 57, 689-698

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JOLANTA SALA

Powiślańska Szkoła Wyższa

jolasala@interia.pl

HALINA TAŃSKA

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

tanska@uwm.edu.pl

PROCESY INTEGRACJI W GOSPODARCE SIECIOWEJ

Wprowadzenie

Gospodarka sieciowa rozwija się dynamicznie niezależnie od przewidywanych zagrożeń. Pionierzy gospodarki sieciowej potwierdzają, że warto poszukiwać ciągle nowych rozwiązań stanowiących dźwignię rozwoju społecznego i ekonomicznego na przełomie XX i XXI wieku. Niewątpliwie zwrócenie szczególnej uwagi na technologie ICT jest bardzo istotne, choć wykorzystanie ICT samo w sobie nie jest źródłem osiągania korzyści ekonomicznych w gospodarce sieciowej. Poziom tych korzyści zależy w znacznej mierze od zasięgu zmian organizacyjnych wynikających ze strategii gospodarczej i informatycznej oraz wytyczonych celów, struktur organizacyjnych, a przede wszystkim procesów biznesowych.

1. Paradygmaty w ekonomii

Profesor R. Krupski przestrzega, że „pisanie o paradygmacie w naukach społecznych jest zajęciem wielce ryzykownym. Nauki te bowiem są głęboko uwarunkowane cywilizacyjnie, kulturowo”¹. Niemniej zdaniem autorki nie sposób pomi-

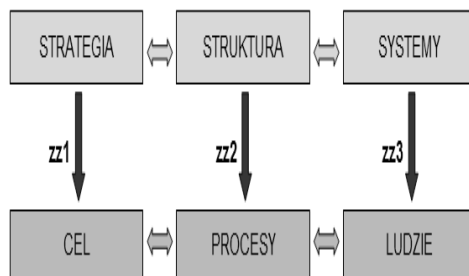
¹ R. Krupski (red.), *Zarządzanie strategiczne. Koncepcje – metody*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2001, s. 445.

nać tych kwestii wobec tak gwałtownych przemian cywilizacyjnych, których jesteśmy świadkami. Niewątpliwie jesteśmy także świadkami zmiany paradygmatów i podejść w ekonomii, i właśnie dlatego warto ciągle przyglądać się poszukiwaniom wybranych autorytetów. Istotną perspektywę do wszelkich rozważań o gospodarce gwarantuje stanowisko profesora L.W. Zachera, który podkreślając, że zmienność zjawisk gospodarczych występuje od zawsze i jest rzeczą normalną, jednocześnie zachęca do zrozumienia, czym są składniki, powiązania i mechanizmy transformującego się obecnie światowego ładu gospodarczego. Afirmuje powstawanie nowych koncepcji dotyczących zmienności, które są rozwijane w teorii, modele, wizje, projekty polityki gospodarczej, strategie gigantów ekonomicznych, ideologiczne koncepcje itp. Wśród koncepcji powstałych w ostatnich dekadach wyróżnia m.in. takie jak gospodarka sieciowa, gospodarka oparta na wiedzy, a także gospodarka globalna. W opinii L.W. Zachera „Koncepcje te odzwierciedlają nie tylko mody w naukach ekonomicznych (oraz w publicystyce i polityce), ale odzwierciedlają też pewne nowe charakterystyki społecznego procesu gospodarowania. Warto się zatem zastanowić, w jakich do siebie relacjach pozostają, w jakim kierunku są nachylone, na ile nakładają się na siebie, na ile są specyficzne; wreszcie jakie realne trendy cywilizacyjne, naukowe i techniczne, polityczne i społeczne odzwierciedlają i jak je – na zasadzie sprzężenia zwrotnego – współkształtują”².

Wśród ujęć problemów paradygmatu w kontekście nauk organizacji i zarządzania R. Krupski wyróżnia te, które podkreślają ważność kategorii epistemologiczno-metodologicznych lub modele-metafory. Do zaprezentowania swoich obserwacji wykorzystał okazy paradygmatyczne stanowiące jeden ze składników matrycy interdyscyplinarnej w konwencji T.S. Kuhna³, eksponując zmianę triady „strategia – struktura – systemy” na triadę „cel – procesy – ludzie”. Badania auterek potwierdzają tę zmianę, którą można sformułować w postaci trzech zasad zmiany (rys. 1): zz1 – mniej strategii, więcej celów, zz2 – proces zamiast struktury, zz3 – ludzie, a nie systemy. Wiele światowych autorytetów, a w szczególności amerykańskich podziela to stanowisko, ale wydaje się, że sprawczo najskuteczniejszy był M. Hammer wyjaśniający, jak organizacje skoncentrowane na procesach zmieniają naszą pracę i życie oraz głosi niestrudzenie od 1996 roku o konieczności przeprojektowania procesów organizacyjnych.

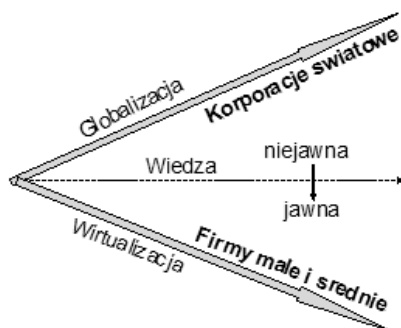
² L.W. Zacher, *Zmienność zjawisk gospodarczych. Koncepcje, trendy, polityki*, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, www.tiger.edu.pl/konferencje/kwiecien2003/abstracts/Zacher.doc

³ Według T.S. Kuhna składnikami matrycy interdyscyplinarnej są: symboliczne uogólnienia, modele, okazy. Symboliczne uogólnienia – to w szczególności wyrażenia, z których grupa korzysta w sposób nieproblematiczny i które mogą być od razu ujęte w jakąś formułę logiczną. Są to formalne lub gotowe do formalizacji składniki matrycy interdyscyplinarnej. Modele dostarczają grupie preferowanych przez nią analogii. Okazy to konkretnie rozwiązania poszczególnych problemów, uznane przez grupę za paradygmatyczne w normalnym sensie tego słowa.

Rys. 1. Okazy paradygmatyczne

Źródło: na podst. R. Krupski, *op.cit.*, s. 445.

Rys. 2. Dyfuzja wiedzy jawnej i niejawnej

Źródło: K. Perechuda, *op.cit.*, s. 10.

Natomiast profesor K. Perechuda uznał za właściwe wyeksponowanie, że instrumentami nowoczesnego modelowania działalności gospodarczej jest globalizacja i wirtualizacja, ale także są nimi technologie informacyjne⁴. Według niego istotę nowoczesnych wektorów optymalizacji działalności gospodarczej przedstawia rysunek 2, który obrazuje, że osią zachowania przewagi konkurencyjnej jest wiedza, a ściślej dyfuzja wiedzy niejawnej i jawnej. Badania autorki także potwierdzają zmianę tradycyjnych wektorów przychód i koszty na wektory globalizacja i wirtualizacja, które mają ścisły związek ze zjawiskiem asymetrii informacji zgłębnionym przez J. Stiglitz, laureata nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii w 2001

⁴ Globalizacja, wirtualizacja i technologie informacyjne nie są instrumentami nowymi dla osób uczestniczących w rozwoju informatyki, gdyż są one weryfikowane w praktyce od ponad pół wieku.

roku oraz z koniecznością rozwoju ekonomiki informacji ukształtowanej przez J. Oleńskiego.

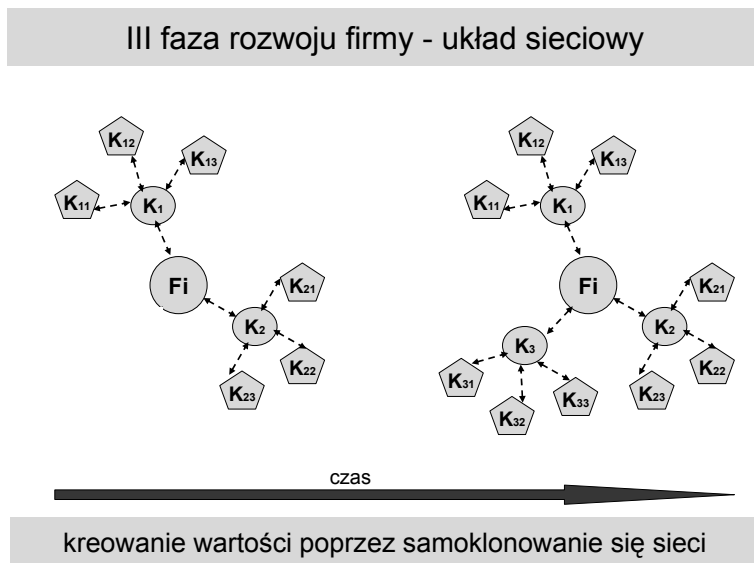
Natomiast B. Klimczak eksponuje paradygmat jedności aspektów ekonomicznych i moralnych stanowiący powrót do historii myśli ekonomicznej. Podkreśla, że od czasów starogreckich do XIX wieku przy badaniach zjawisk i procesów gospodarczych nie unikano ocen moralnych i kierowania się wartościami etycznymi oraz formułowania norm działania gospodarczego. Autorki także sięgnęły do korzeni, tj. do filozofii – królowej nauk, poszukując wyjaśnień etycznych w kontekście osiągnięć informatycznych i kierunków ich komercjalizacji. Bezwzględna diagnozę nieetycznych praktyk nadużywających globalnej idei transformacji przedsiębiorstwa i gospodarki narodowej w kontekście „złej informacji” opublikował J. Stiglitz, aczkolwiek podobnych głosów nie brakuje na całym świecie. Niewątpliwie w warunkach naszego kraju sukcesem oraz ogromną zasługą B. Klimczaka i środowiska myślącego podobnie jest powstanie, a także upowszechnianie fundamentu w postaci etyki gospodarczej⁵.

2. Gospodarka sieciowa

Niewątpliwie gospodarke sieciową charakteryzuje nakładanie się wielu sieci: rynkowej, konkurencyjnej, kooperacyjnej, formalno-prawnej, politycznej, społecznej. Bezdyskusyjne jest także, że kluczowym podmiotem gospodarki sieciowej jest przedsiębiorstwo sieciowe. Istotę przedsiębiorstwa sieciowego oddaje dobrze definicja sprowadzająca je do zbioru „niezależnych w sensie prawnym jednostek gospodarczych, realizujących różnorodne przedsięwzięcia i projekty koordynowane przez firmę-integratora, która posiada wyróżniające (kluczowe, podstawowe) kompetencje”⁶. Podkreślić tutaj należy aspekt kreowania wartości poprzez samoklonowanie się sieci, które jest III fazą transformacji w gospodarce sieciowej zobrazowaną na rysunku 3. Ponadto ważne jest, że wszelka kreacja wartości odbywa się w warunkach luki wiedzy typowej dla przedsiębiorstwa sieciowego zgodnie z tendencjami objaśnionymi na rysunku 4.

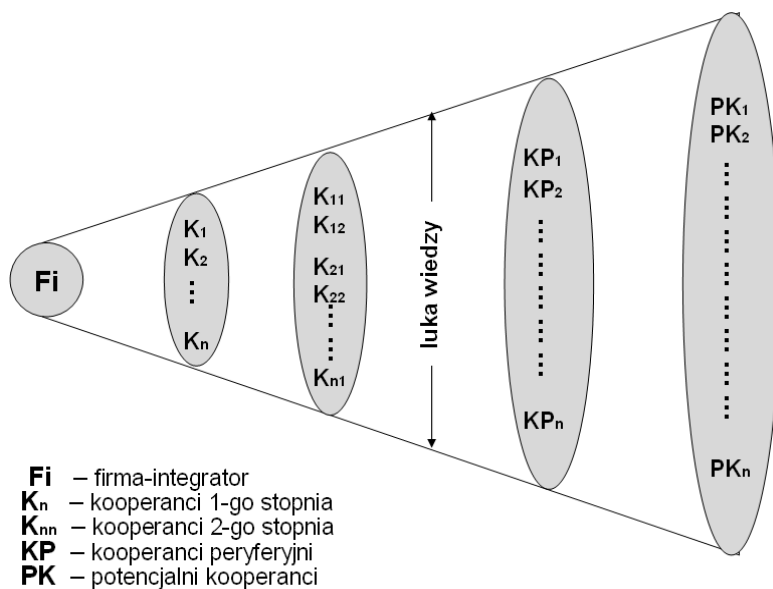
⁵ B. Klimczak, *Etyka gospodarcza*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2003.

⁶ K. Perechuda, *Dyfuzja wiedzy w przedsiębiorstwie sieciowym. Wizualizacja i kompozycja*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, 2005, http://www.wiedzainfo.pl/prezentacje/218/dyfuzja_wiedzy_w_przedsiębiorstwie_sieciowym.html?strona=1

Rys. 3. III faza transformacji w gospodarce sieciowej

Źródło: K. Perechuda, *op.cit.*, s. 24.

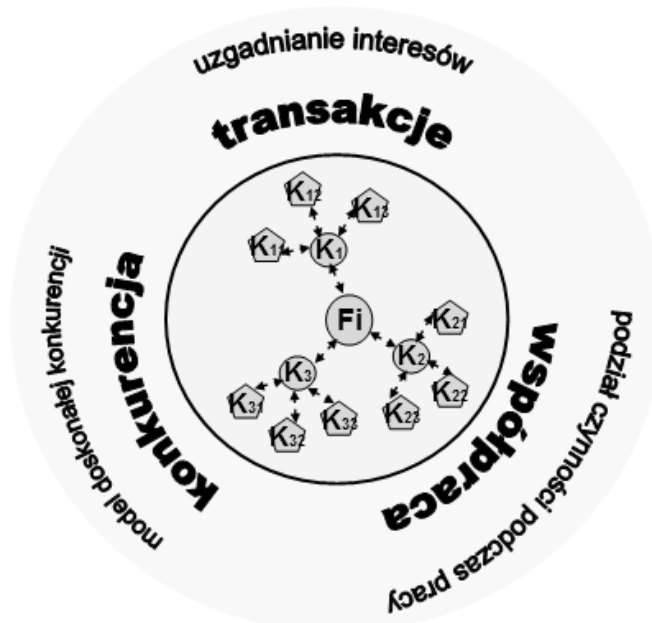

Rys. 4. Luka wiedzy w przedsiębiorstwie sieciowym

Źródło: K. Perechuda, *op.cit.*, s. 22.

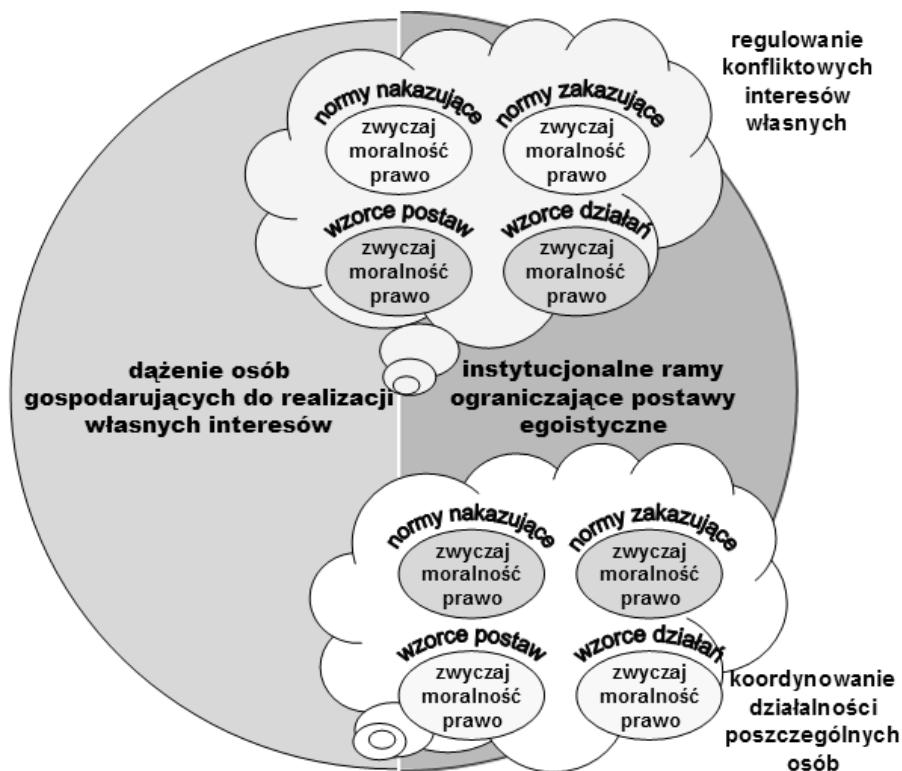
Oczywiście w III fazie rozwoju firmy nadal działalność w gospodarce jest realizowana w interakcjach personalnych przybierających formy transakcji, współpracy i konkurencji (rys. 5). Transakcje dochodzą do skutku, ponieważ interesy są uzgadniane. Współpraca występuje przede wszystkim podczas pracy, aczkolwiek podział czynności wewnątrz przedsiębiorstwa sieciowego jest znakomicie trudniejszy, gdyż odbywa się w ramach zawartych umów wymagających współdziałania różnych ludzi z różnych firm. Niewątpliwie w przedsiębiorstwie sieciowym występuje także trzecia forma kontaktowania się ludzi podczas działalności gospodarczej, jaką jest konkurencja. Chyba warto przywołać tutaj model doskonałej konkurencji stanowiący dorobek neoklasycznej ekonomii, która wypracowała model koordynacji rynkowej przedstawiony na rysunku 5.

Nie umniejszając znaczenia interakcji w formach transakcji i współpracy w gospodarce sieciowej, warto zaakcentować złożoność interakcji personalnych w formie konkurencji. Rysunek 6 stanowi uproszczoną interpretację graficzną prostej idei modelu doskonałej konkurencji, który przyjmuje dwa istotne założenia: o dążeniu osób gospodarujących do realizacji własnych interesów oraz o istnieniu instytucjonalnych ram ograniczających postawy egoistyczne. Symbolicznie obszary właściwe dla tych założeń po połowie zajmują całą przestrzeń konkurencji zidentyfikowaną dla aktualnego stanu przedsiębiorstwa sieciowego (zamkniętą okręgiem).

Rys. 5. Formy interakcji personalnych podczas działalności w gospodarce

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 6. Model doskonałej konkurencji

Źródło: opracowanie własne.

Oczywiście decydującym potencjałem są instytucjonalne ramy oddziaływania na postawy egoistyczne (prawa połowa). W modelu instytucje są rozumiane jako „normatywne twory, których zadaniem jest bądź regulowanie konfliktowych interesów własnych, bądź koordynowanie działalności poszczególnych osób. Stanowią one normy nakazujące lub zakazujące określonych czynów i ustalają wzorce postaw oraz działań. Instytucje te mogą mieć formę zwyczaju, moralności i prawa”⁷. W modelu doskonałej konkurencji zdolności do regulowania lub koordynowania mają: instytucja własności prywatnej oraz instytucja rynku. Analiza tego modelu wskazuje nie tylko na wyolbrzymianie znaczenia instytucji własności i rynku dla powstawania ładu ekonomicznego. Wskazuje również, iż instytucje są niezbędne, aby osoby gospodarujące mogły dążyć do realizacji własnych interesów.

⁷ B. Klimczak, *op. cit.*, s. 14.

3. Strategia gospodarcza i informatyczna

Rysunki 3, 4 i 5 uwypuklają znaczenie i integracyjną rolę firmy-integratora (Fi) w gospodarce sieciowej. Symbolicznie odzwierciedlają one kontekst kreatywności inicjatywnej podczas tworzenia głównej struktury przedsiębiorstwa sieciowego (przynajmniej na poziomie Kn kooperantów pierwszego stopnia). Ukazują więc kontekst strategii gospodarczej i informatycznej, w których nie bez znaczenia jest sposób uzgadniania interesów (transakcje), podziału zadań (współpraca i konkurencja) oraz komunikowania się i zasady dystrybucji wiedzy (w tym także aspekt kontrolowanej luki wiedzy). Niewątpliwie ważne są cechy zaawansowanego wykorzystania sieci komputerowych w przedsiębiorstwie sieciowym, co autorki badają w sensie metodologicznym, metodycznym i technologicznym od wielu lat. Aczkolwiek technologie informacyjne umożliwiają wspieranie przedsiębiorstwa sieciowego bez ograniczeń, to niestety zarówno w teorii, jak i w praktyce daleko do optymalnych rozwiązań w zastosowaniach sieci komputerowych w gospodarce sieciowej.

Wydaje się, że okazy paradygmatyczne zilustrowane na rys. 1. są pomocne w zrozumieniu odrębności tradycyjnych i sieciowych rozwiązań (w gospodarce i przedsiębiorstwie). Funkcjonowanie sieci komputerowej w tradycyjnym przedsiębiorstwie jest prostsze od potrzeb i oczekiwań przedsiębiorstwa sieciowego. Oczywiście nie trzeba rezygnować z tradycyjnej triady rozwiązań potrzeb przedsiębiorstw „strategia – struktura – systemy” (do której informatycy są przyzwyczajeni), ale pamiętać trzeba o triadzie „cel – procesy – ludzie” (która dla informatyków nie jest nowością). Wydaje się, że tajemnica leży w sprawnej harmonizacji strategii gospodarczej i informatycznej, a w konsekwencji harmonizacji celów. Niemniej podkreślić trzeba, że skuteczność tej harmonizacji jest związana ze stosowaniem trzech zasad zmiany (rys. 1): zz1 – mniej strategii, więcej celów, zz2 – proces zamiast struktury, zz3 – ludzie, a nie systemy. W niniejszym opracowaniu autorki pragną podkreślić pragmatyczne znaczenie zasady zz2, ale nie tylko w odniesieniu do rozwiązań informatycznych.

Podsumowanie

Funkcjonowanie gospodarki sieciowej jest uzależnione od sprawności funkcjonowania firmy-integratora. Sprawność ta jest bardzo silnie uzależniona od wszystkich istotnych cech przedsiębiorstwa sieciowego, do których należą przede wszystkim: dobrowolność przystąpienia do sieci, równoległa realizacja różnorodnych projektów i przedsięwzięć gospodarczych, kompatybilność kompetencji, przenikanie się z innymi sieciami, coraz krótsze cykle życia produktów i usług, duży potencjał w zakresie organizacyjnego uczenia się. Przez ostatnie 200 lat struktury

organizacyjne przedsiębiorstw były oparte na zadaniach, natomiast procesy wymykały się spod kontroli. Różnica między zadaniem a procesem jest taka, jak między częścią a całością. Zadanie to fragment pracy, natomiast proces to powiązana grupa zadań, których wspólny rezultat stanowi wartość dla klienta⁸. Niewątpliwie istotą przedsiębiorstwa sieciowego jest zarządzanie procesami, a w przypadku firmy-integratora kluczowe są procesy integracji.

Warto jednak przypomnieć, że stosowanie programów naprawczych przedsiębiorstw zorientowanych na proces grało główną rolę w odzyskaniu konkurencyjności przez firmy amerykańskie oraz w ożywieniu gospodarki amerykańskiej lat dziewięćdziesiątych. W wyniku zwracania uwagi na procesy uzyskano poprawę o rząd wielkości w szybkości, dokładności, elastyczności, jakości, serwisie oraz w kosztach. Niemniej trzeba dodać, że choć zorientowane na proces metody naprawy uratowały korporacje amerykańskie, to jednocześnie zaczęły je niszczyć. Wysunięcie procesów na pierwsze miejsce podkopało same podstawy tradycyjnej organizacji. Nowe sposoby pracy zdumiewająco poprawiły funkcjonowanie, ale były niezgodne z istniejącą organizacją, czyli ze strukturą, ludźmi, stylem zarządzania, kulturą, systemami wynagradzania, systemami pomiaru i tym podobnym. Tak więc z jednej strony fascynującym doświadczeniem jest zarządzanie procesami w przedsiębiorstwie sieciowym, a procesami integracji w szczególności. Z drugiej strony jawi się wiele zagrożeń, które warto przewidywać i uprzedzać działaniami niwelującymi.

Literatura

1. Hammer M., *Reinżynieria i jej następstwa. Jak organizacje skoncentrowane na procesach zmieniają naszą pracę i życie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
2. Klimczak B., *Etyka gospodarcza*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2003.
3. Krupski R. (red.), *Zarządzanie strategiczne. Koncepcje – metody*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2001.
4. Oleński J., *Ekonomika informacji. Metody*, PWE, Warszawa 2003.
5. Perechuda K., *Dyfuzja wiedzy w przedsiębiorstwie sieciowym. Wizualizacja i kompozycja*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2005, http://www.wiedzainfo.pl/prezentacje/218/dyfuzja_wiedzy_w_przedsiębiorstwie_sieciowym.html?strona=1.
6. Sala J., Tańska H., *Technologie informacyjne w przedsiębiorstwie sieciowym*, w: O. Dębicka, A. Oniszczyk-Jastrząbek, T. Gutowski, J. Winiarski (red.), *Przed-*

⁸ M. Hammer, *op. cit.*, s. 15.

- siębiorstwo w otoczeniu globalnym. Rozwój w warunkach spowolnienia*, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009.
7. Sala J., Tańska H., *Modelowanie procesowe i narzędzia informatyki w kontekście globalizacji*, w: J. M. Olchownik (red.), *Rachunek globalny a przyszłość informatyki*, Wydawnictwo PWSZ w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 2004.
 8. Stiglitz J.E., *Szalone lata dziewięćdziesiąte*, PWN, Warszawa 2006.
 9. Zacher L. W., *Zmienność zjawisk gospodarczych. Koncepty, trendy, polityki*, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, www.tiger.edu.pl/konferencje/kwiecien2003/abstracts/Zacher.doc.

INTEGRATION PROCESSES IN NETWORK ECONOMY

Summary

Network economy develops dynamically, therefore the authoresses watched the search of chosen authorities as for the change of paradigms and approaches in economy. Authoresses displayed the meaning of company-integrator effectiveness in network company. They attempted to find the essence of transformation in network economy related to the gap and diffusion of knowledge and the model of forms of personal interactions and perfect competition particularly. The effectiveness of transactions, collaborations and competition are indispensable for integration and coordination. The attempt to recognize the integration processes are subordinate to the rules of changes, directed from strategies to aims, from structure to processes and from systems to people.

Translated by Piotr Kulawczuk